

bizonyítás és az öngazolás a retorikus meggyőzés módszereit követeli. Ebben is precíz. A bizonyítást hol piramidális, hol fokozásos technikával oldja meg, előre- és visszautal, ismétél, tételéz, konklúziókat von le.

Az előadások felbontása (tételézése) is szigorú elvek szerint működik. Az első és a harmadik öt, a második négy tételből áll, ezek szerint szimmetrikus és geometrikus építmény (labirintus?). A helyzetelemző és reflektív részek többnyire az első és utolsó tételre koncentrálnak. A második beszédet megszakítják, itt felmerülnek bizonyos párhuzamos szövegvariációk is, a harmadik beszéd pedig magába olvasztja a szövegidegen kiszólásokat. Ekképpen bomlik fel maga a váz is.

A szerkezet ezek szerint „halálosan” – a szöveg szempontjából szuicid módon – pontos és előre kitervelt. A Krasznahorkai-életműben immáron nyilvánvaló egy törekvés kudarca. A tartópillérek, a szerkezeti váz, a formai zártság egyre transzparensabb, ezzel párhuzamosan a valóságtartalom elvész, és ez utóbbi műben, A THÉSEUS-ÁLTALÁNOS-ban csak foltokban van jelen. A forma kiürül, mindezek mellett kreálttá, irodalmiassá válik úgy, hogy az író közben ideológiákat teremt a tartalmatlanság védelmében és az irodalom ellen. A szövegtestben egyre több az idegen anyag: reflexiók, az írás folyamatát és lehetlenségét elemző leírások. A szigorú váz nem hagy teret a szöveg természetes önműködésének, mert előbb születik, mint az. Ahogyan A THÉSEUS...-ban az íróra zárják az ajtót, úgy zárja magára ő itt.

Krasznahorkai írása záródarab, ami beдекkerként ad utóbb született támpontokat és szempontokat az író korábbi műveire, s miközben magába olvasztja azok főtémáit, átértékel (lásd: AZ ELLENÁLLÁS MELANKÓLIÁJÁNAK BÁLNÁJA). Egy pálya és egy élet lázgörbéjét adja, nem túl az irodalmon, hanem irodalmi klisékkel és zavaros filozofálgatásokkal pótolva a valóság anyagát. Ez a hiánypótlás önmentés is, a személyes kudarc bevállása és kihátrálás a fennállóból, ami számára „kibírhatatlan”. Ön- és világvizsgáló magyarázatai leegyszerűsítettek, logikusak, de nem hitelesek. A szövegnek azon tája ez, amelynek „szörnyű hija” van. Labirintus, mint Quanzhou geometrikus, egymásra merőleges utcái AZ URGAI FOGOLY-ban. Ez az a hely, ahol az író mindent elvesztett, és mindent megtagad,

innen hátrál – ha lenne kivezető fonala – ki a semmibe. Nincsen lényeg, nincs megértés, nincs irodalom, összefogó értelem, egyáltalán nincs univerzum és az univerzumnak istene. Ami van, az a gonosz – „*meglapulva, kinzón a föld alatt*” – és a semmi.

Ami volt, az négy kötet halványuló világ. Krasznahorkai művei folyamatos krónikák egy személyiség különböző állapotairól. AZ URGAI FOGOLY-ban „*az ember életútjának felén egy nagy sötétlő erdőbe*” jut (Théseus a labirintusban), innen fut legutóbbi művébe. Az a Herceg, aki AZ ELLENÁLLÁS MELANKÓLIÁJÁNAK titokzatos és félelmetes szereplőjeként (mint „*a pokol hercege*”) fennhatósága alá veszi a kisvárost, a világot magát, A THÉSEUS-ÁLTALÁNOS-ban fogva tartó. A pusztulás utáni vilámszag tere a théseusi... És folytathatnánk tovább a kapcsolódási pontok felfejtését. De akármit találunk is, oda lyukadnánk ki, hogy e legutóbbi írás(?), oratio(?) a visszavezető út első állomása a Krasznahorkai-oeuvre-ben, mint búcsúbeszéd, mégis utolsó. (Ezek után – úgy hiszem – a mítoszteremtés betetőzése az lenne, ha nem születne új Krasznahorkai-mű.)

Hogy mi jöhetne ezután, ha mégis jön, nem tudom. Csak azt, hogy A THÉSEUS-ÁLTALÁNOS reménytelen próza, avagy nemcsak a megértés, hanem az irodalom nullpontja is, amelyben a szöveg ugyanúgy semmisíti meg magát, mint a hátráló (halálvágó?) író, szigorú lépésrendben.

Nagy Gabriella

NEM-KONRAD

Németh Gábor: *A Semmi Könyvéből*
Holnap, 1992. 82 oldal, 122 Ft

Keveset írni, az pontosan nem lehet tudni, mit jelent. Író. Egy író pedig mindig dolgozik, ír akkor is, ha nem. Az ugyanaz. Sok, valamennyi elég. Nem puritánság, nem buzgalom. Mihez képest keveset. Vagy sokat. Túlbeszélés vagy hallgatás, kihagyás, abbahagyás. Hangfogók, erősítők, a *modern próza eszközei*, úgymond. Egyszer azt írtam Németh Gáborról, hogy *azokról kellő nagyvonalúsággal*

le tud mondani. Túlzottan is nyilvánvaló eszközök: visszafogott használat. Marhaság. Vagyis persze nem lehet nem eszközöket használni, ám hogy mennyire belülről, hogy mennyire épp az az én az eszköz. Mert akármilyen kicsi mocorgás jól hallható, bármi zörömbölés elviselhető, mert az én az, amit hall. Bármi mást nem. Semmi mást se. „A hosszú szerelőcsarnokban, éjjel, olajos fűrészportható söröget egy öregember. Az olaj szaga a könyvben. A cirokseprű minimálzénéje.” A várakozás és lemondás, a mondat teste, egy szó előtt egy szó, utána, még sehol, papírlap, halk zörrenés, pattog a tollhegy. Üres, még üres, már üres megint. Csönd. Két vékony kötet. Nyugodt-Németh.

„A sziklakuigró elfogja a fűrészmalom zaját, ezt mondogatta mindig Konrad, őszintén szólva persze fűrészmalomzajok őt, Konradot, igazán nem izgatják, sohasem izgatják, ahogya saját lélegzése nem izgatja, úgy nem izgatják őt a fűrészmalomzajok, hiszen ezek öröktől voltak, ő maga sosem gondolta, hogy fűrészmalmot hallasz, nem bírsz gondolkodni!, mert ő mindig fűrészmalmok közelében élt és gondolkodott.” (Thomas Bernhard: A MÉSZEGETŐ. Fordította Tandori Dezső.)

Bizony, izgatja. Nyugodt vagy sem, mert pontosan ez emeli ki a nyugalomból. Aki ir, az – szembenéz ezzel vagy sem – hallja, egész szervezetével érzékeli a nyelv egyre erősödő fűrészmalomzaját. Minden kísérlet e zajok elviselésére, összhangzásba illesztésére vonatkozik. Épp ez a kiemelés az írás. Várni, aztán pedig aggályosan kihasítani ebből az általánosból, az általános zörgésből, ami az övé.

Az író ír le.

Az író tehát ír le. Tehát mondatokat ír le, mi mást.

Először leír mindenestire egy mondatot.

Noha mégis azért ez így túl egyszerű. Mert az építmény, egy könyv nem csupán mondatok halmaza. Folyama. Nem csak helyzetek egymásutánja, e mondatok által kialakított helyzeteké.

Hanem micsoda.

Azt nem tudom.

Az éppen a kérdés, ami a könyv, e könyvek által tétetik föl újra meg újra.

Mindenestire ez az építmény valóban építmény, és semmi esetleges nincs ott megengedve. „Aggályos tökéletességig csiszolt illesztések.” Szerkezet. „Szinte »üres«.” Szinte üres. „Szinte” üres, ha az egyáltalán lehet.

Alig lehet.

De semmiképp sincs semmi fölösleges igyekvés elmondani valami tudnivalót. A tudnivalókat tudjuk, és nem, ami ugyanaz, mindenki pontosan azt, és mindenki ugyanazt meséli mindenkinek, amit a másik is olyan jól nem tud. Lehet-e komolyan azt hinni, hogy jobban tudjuk, vagy jobban nem, mi, éppen. Én, éppen, mint ő? Hogy a dolgokról való tudásban nem valamennyien részesülünk? Fölnyitni a szemet. Felvilágosítás. Kissé bosszantó, nem? Nem nevétség kicsit? A halál? Nem halál! röhej? Németh Gábor, azt gondolom, nem akar „nekünk” elmondani semmit. Csak azt, hogy ő, egy lélek, az mi. Milyen, micsoda. „A házat úgy kezdtem építeni, hogy erősen lehunytam a szememet”, írja, húsz sorral lejjebb pedig: „Teremben, mely álomszerűbb volt, mint az lehetségesnek mutatkozott, nem kerestem logikát, egy hibátlan érzék szeszélyeit szenvedte el, a magamét.” Mi másra utalna bármi alkotás, mint létrehozója lelkének szerkezetére.

Annak felel meg.

Csak hogy nekem megfelel-e? Használni tudom-e valamire? Van-e bejutás egy önmagának hibátlan körbe? Az épületek használatosak-e? Minek nekem egy nem hozzám méretezett épület?

De az már az én dolgom. A mi dolgunk, hogy valamit felhasználunk-e vagy nem. Mit miért használunk fel.

Az irodalmat hogy mire használjuk.

„Istent és a lelket akarom megismerni.” Mondta Szent Ágoston. „Mást nem?”, kérdezte. „Nem, mást semmit”, válaszolta.

Kukorelly Endre

ZARATHUSTRA, HARMADSZOR

Nagy Atilla Kristóf: Valaki beszél
Cserépfalvi, 1992. 180 oldal, 149 Ft

1986-ban megjelent első (verses)kötete óta negyedik kötetével jelentkezett Nagy Atilla Kristóf. A HADIKOMMUNIKÁCIÓ című verseskötet és a PERSONA NON GRATA című elbeszélés-gyűjtemény (amiben már voltak nehezen meghatározható műfajú írások) óta megje-